

РОЗДІЛ 7. Дію відповідально

Урок 28. Відповідальна взаємодія на основі поваги прав і потреб інших осіб

Обговорюємо епіграф до теми — “Свобода — це насамперед відповідальність: за вибір, за думку, за слово” *Соломія Павличко, українська письменниця та публіцистка.*

Використовуючи інтерактивні методи і прийоми, обговоріть з учнями епіграф до теми.

Етап 1. Емоційний вхід — “Барометр свободи”

Запропонуйте учням шкалу від 1 до 5:

- 1 — Свобода — це можна робити, що хочеш.
- 5 — Свобода — це велика відповідальність.

Нехай кожен обере своє число і коротко пояснить, чому.

Варіант: дати картки з твердженнями і попросити розмістити їх від “згоден” до “не згоден”. Це допоможе виявити початкові уявлення і створити емоційний зв’язок.

Етап 2: Дискусійні групи — “Свобода в дії”

Об’єднайте клас у 3—4 групи. Кожна отримує ситуацію:

- Група 1: Ти вирішив не йти до школи — це свобода чи безвідповідальність?
- Група 2: Ти написав образливий коментар онлайн — це свобода слова чи порушення меж?
- Група 3: Ти підтримав непопулярну думку — це свобода думки чи ризик?

Нехай кожна група обговорить:

- Який вибір зроблено?
- Яка відповідальність виникає?
- Як це пов’язано з цитатою?

Після обговорення — коротка презентація результатів.

Етап 3: Творче узагальнення — "Слово, що несе відповідальність"

Запропонуйте учням створити:

- мем, постер, сторітеллінг або короткий комікс на тему "Свобода — відповідальність"
- написати 3 речення: "Я маю свободу ... Я відповідаю за ... Я обираю ..."

Це дасть змогу учням персоналізувати цитату і зробити її частиною власного світогляду.

Етап 4: Підсумок — "Свобода в моєму житті"

Створіть з учнями рефлексивне коло і обговоріть "У чому я сьогодні був / була вільним / вільною? І чи взяв / взяла я відповідальність за це?" Нехай кожен підліток поділиться одним прикладом або думкою.

Чому відповідальна поведінка — це важливо? Поясніть учням, що відповідальна поведінка — це здатність людини усвідомлювати свої дії та вчинки, розуміти їх наслідки. Запропонуйте їм *здійснити самодіагностику* рівня сформованості відповідальності.

Запропонуйте учням заповнити діагностичну карту відповідальності (див. *е-додаток* <https://svitdovkola.org/zbd9/22>). Після цього з'ясуйте:

- Чи відповідають результати самодіагностики уявленням учнів про власну відповідальність?
- Який висновок можна зробити?

Як між собою пов'язані відповідальність та емпатія? Насамперед активізуйте досвід учнів та пригадайте що таке "емпатія". (Це розуміння стосунків, почуттів, емоційного стану іншої особи у формі співпереживання.)

Потім запропонуйте підліткам переглянути відео про способи підняття самооцінки (див. *е-додаток* <https://svitdovkola.org/zbd9/22>). Після цього запропонуйте їм обговорити у парах "Чи правильна формула: Емпатія + Відповідальність = Людяність". Пари мають поділитися своїми думками з класом. Висновки занотувати у зошит.

Об'єднайте учні в мінігрупи, щоб придумати лайфхаки, як підтримати іншу людину. Потім мінігрупи мають презентувати результати своєї роботи усьому класу.

Як між собою пов'язані відповідальність та просоціальна поведінка? Пригадайте з учнями, що таке просоціальна поведінка. Використовуючи **методику "Коло ідей"** нехай учні обговорять: у чому виявляється відмінність між соціальною та просоціальною поведінкою; чи є їхня поведінка просоціальною. Після цього вони мають обґрунтувати свою думку.

Дайте завдання підліткам виконати мініпроект "Мій вплив на взаємини з іншими". Для цього вони мають:

- Обрати одну із сфер стосунків "Стосунки з батьками", "Взаємини з однокласниками", "Соціальні мережі", "Взаємини з друзями".
- Описати 3 способи, як кожний особисто може впливати на обрану сферу.
- Створити інфографіку або відеоролик на тему "Як почати зміни з себе".

Підсумуйте: у громадянському суспільстві індивідуальна відповідальність нерозривно пов'язана з колективною: ми відповідаємо за екологію, за спокій у громаді, за справедливе ставлення до вразливих груп тощо. Людина, яка поводить себе відповідально, здатна також бачити потреби інших і на них реагувати.

Що таке відповідальна взаємодія на основі поваги прав і потреб інших осіб? Насамперед проведіть бесіду, за ситуацією: "У шкільному чаті хтось виклав мем, який висміює однокласника. Авторка тільки посміхнулася й зауважила: «Це ж просто жарт!»". Запитання для бесіди:

- Чи справді це так? Чи завжди такі "жарти" сприймаються однаково всіма?
- Чому важливо враховувати не тільки свій намір, а і його вплив на інших?
- Чи замислюєтеся ви над тим, що кожна ваша репліка, погляд, жарт можуть зачепити когось глибше, ніж ви собі уявляли? І чи означає це, що ви відповідаєте за реакцію іншої людини за зроблене або сказане вами?

Виявляється, так: ви відповідаєте за реакцію іншої людини на те, що зроблене або сказане вами. Відповідальна людина замислюється не лише про намір, а й про наслідки своїх дій. Отже, відповідальна взаємодія — це не про те,

щоб бути "ідеальним" чи "зручним" для іншої людини. Це про гідність, яку ми визнаємо за іншими, навіть якщо вони відрізняються від нас. Коли ми говоримо про відповідальну взаємодію, то маємо на увазі дотримання трьох головних принципів:

1. Я усвідомлюю, як мої дії впливають на інших.
2. Я визнаю, що в кожній людині є свої права і потреби, ставлюся з повагою до цих прав і потреб.
3. Я не виправдовую свої вчинки словами "На мені немає ніякої вини, він сам образився / вона сама образилася".

Отже, ми не завжди можемо уникнути помилок, проте завжди можемо зробити вибір: діяти з повагою, розуміти, слухати і не шкодити.

Пояснюючи, що відповідальна взаємодія з іншими на основі поваги до прав та потреб інших передбачає ненасильницьку комунікацію, запропонуйте підліткам скористатися пам'ятками:

[Уявлення про ненасильницьку комунікацію. Принципи етики спілкування. Маніпуляція в спілкуванні](#)

[4 кроки процесу ненасильницького спілкування](#)

Підсумуйте, що відповідальна взаємодія на основі поваги прав і потреб інших осіб передбачає дотримання таких принципів:

- "я усвідомлюю, як мої дії впливають на інших",
- "я визнаю, що в кожній людині є свої права і потреби, ставлюся з повагою до цих прав і потреб",
- "я не виправдовую свої вчинки".

Відповідальна людина замислюється не лише про намір, а й про наслідки своїх дій.